

ПРАЛЕТАРЫЗАЦЫЯ СКЛАДУ СТУДЭНЦТВА ВЫШЭЙШАЙ ШКОЛЫ БССР У 1920-я ГАДЫ

ГАННА ШАСТАК

Анотацыя: Артыкул прысвечаны гісторыі фарміравання складу студэнтаў вышэйшай школы ў БССР. Урадам ажыццяўляліся захады, накіраваныя на павелічэнне сярод студэнцтва выхадцаў з рабочых і сялян. Для падрыхтоўкі вышэй згаданых катэгорый насельніцтва да паступлення ў ВНУ ствараліся рабфакі. Працоўныя і сяляне мелі палёгкі пры паступленні. Сацыяльны склад студэнцтва рэгуляваўся пры дапамозе перарэгістрацыі, праверак акадэмічнай паспяховасці, падчас якіх працоўныя і сяляне карысталіся ільготамі.

Ключавыя словы: студэнты, сацыяльны склад, вышэйшая школа, рабочыя, сяляне.

PROLETARIANISATION OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS OF BSSR IN THE 1920s

Abstract: The article is devoted to the history of formation of students' social structure at higher schools in BSSR. The government attempted to increase the number of students from working and peasant classes. The "Workers' Faculties" (Rabfaks) were created at higher education establishments to help working class entrants with their preparation for university. Workers and peasants had privileges in entering the university. The social structure of students was regulated by such means as the re-registration and the check of the academic performance where workers and peasants had certain privileges.

Keywords: Students, Social Structure, Higher School, Workers, Peasants.

Падзеі кастрычніка 1917 года прывялі да ўлады партыю бальшавікоў, якая імкнулася стварыць новае грамадства, дзе б вызначальная роля належыла раней прыгнечаным працоўным класам. Рабочыя і сяляне атрымалі шмат новых магчымасцей, у тым ліку доступ у вышэйшую школу.

Важнымі дакументамі, якія адчынілі дзверы працоўным у вышэйшую школу, былі Дэкрэт СНК РСФСР “О правилах приёма в высшие учебные заведения” і пастанова СНК “О приёме в высшие учебные заведения РСФСР” (1918 год). Кожная асоба з 16 гадоў магла стаць слухачом любой вышэйшай навучальнай установы без прадстаўлення дыплама, атэстата або пасведчання аб заканчэнні школы; плата за атрыманне адукацыі скасоўвалася. Права на першае месца пры залічэнні ў ВНУ належыла асобам з рабочых і бяднейшага сялянства (Вестник высшей школы, 1957).

Савецкай уладай быў узяты курс на пралетарызацыю вышэйшай школы. Аднак агульнаадукацыйны ўзровень рабоча-сялянскай моладзі быў даволі нізкім. Для падрыхтоўкі працоўных да паступлення ў ВНУ ствараліся рабфакі, выпускнікі якіх залічваліся ў ВНУ ў першую чаргу без праверачных выпрабаванняў.

Уладай быў узяты курс на пралетарызацыю вышэйшай школы. Пры залічэнні ў ВНУ ў першую чаргу прымаліся выпускнікі рабфакаў, затым на вызначаныя па развёрстцы месцы асобы, што камандзіраваліся партыйнымі арганізацыямі, прафесійнымі саюзамі, а таксама чырво-наармейцы і ўдзельнікі Грамадзянскай вайны (Правила приема в ВУЗ на 1922 – 1923 учебный год, 1922).

Сістэма развёрсткі не давала магчымасці адбору найбольш здольных студэнтаў, што стала прычынай яе адмены ў 1926 годзе. У цыркуляры ЦК ВКП(б) “О предстоящем приеме в ВУЗы, рабфаки и техникумы” адзначалася, што класавы прынцып камплектавання студэнтаў у большай ступені, чым раней павінен быў цесна спалучацца з паляпшэннем узроўню падрыхтоўкі абітурыентаў (Директивы ВКП(б) по вопросам просвещения, 1930: 167).

Для фарміравання патрэбнага сацыяльнага складу з 1928/1929 навучальнага года ўводзілася курыяльная сістэма, згодна з якой Наркамсветы планаваў працэнт набору па рабочай і сялянскай курыі. Прадстаўнікі курый набіраліся з агульнага ліку паступаючых рабочых і сялян, шляхам адбору найбольш падрыхтаваных.

Мерапрыемствы, накіраваныя на фарміраванне “правільнага” класавага складу, мелі плён. Сярод студэнтаў БДУ ў 1921/1922 навучальным годзе рабочых было 5,8%, сялян – 18,2%, служачых – 48,8%, іншых – 27,2%. У 1926/1927 навучальным годзе назіраліся змены ў са-

цыяльным складзе студэнтаў: колькасць рабочых узрасла да 14,1%, сялян – да 28,9%, служачых – зменшылася да 43%, катэгорыі “іншыя” – да 14%, што сведчыла пра пэўныя поспехі на шляху пралетарызацыі БДУ (Весткі аб складзе студэнтаў БДУ за 1921 – 1927 гг., 1927).

Рэгуляванне сацыяльнага складу студэнцтва ажыццяўлялася таксама і падчас навучання. У 1922 годзе адбылася перарэгістрацыя студэнтаў ВНУ. Мерапрыемствы па перарэгістрацыі ажыццяўляліся ў мэтах вызвалення ВНУ ад тых, хто не займаецца і не паспявае. Па выніках перарэгістрацыі з БДУ было выключана 68 чалавек, з Беларускага дзяжаўнага палітэхнічнага інстытута – 104, Горацкага сельскагаспадарчага інстытута – 40 чалавек (Красовский, 1972: 90).

У 1924 годзе ажыццяўлялася праверка акадэмічнай паспяховасці студэнтаў ВНУ. Назіраліся розныя падыходы да студэнтаў у залежнасці ад іх сацыяльнай прыналежнасці. Ад выхадцаў з асяродку буржуазіі і інтэлігенцыі патрабавалася поўная акадэмічная паспяховасць. Сялянам, рабочым, членам партыі і камсамола дазваляліся паслабленні. У 1924 годзе скарачэнне колькасці студэнтаў прадстаўлена наступнымі лічбамі: медфак БДУ – на 23 %, педфак – на 21%, факультэт грамадскіх навук БДУ – на 48%, Віцебскі вышэйшы педінстытут – на 33%, Сельскагаспадарчы інстытут у Мінску – на 30%, Горацкі сельскагаспадарчы інстытут – на 27% (Отчет по проверке студентов высших учебных заведений, 1924).

У 1929 годзе пачалася праверка асабістых спраў студэнтаў, падчас якой адбываліся выключэнні з прычын утойвання сапраўднага сацыяльнага паходжання. Дакладна назваць колькасць выключаных па ВНУ БССР праблематычна.

Агульныя звесткі пра сацыяльны склад студэнтаў ВНУ БССР у 1926/1927 навучальным годзе выглядалі наступным чынам: рабочых – 13,2%, сялян – 42,3%, служачых – 35%, іншых – 9,5% (Доклад Наркомпроса БССР, 1927). У 1929/1930 навучальным годзе колькасць рабочых сярод студэнтаў ВНУ налічвала 41,8%, сялян – 36,2% (Платун, 1983: 36)

Падчас фарміравання складу студэнтаў ВНУ ўрад імкнуўся пашырыць сярод іх прадстаўніцтва рабочых і сялян для фарміравання новай пралетарскай інтэлігенцыі. Сфарміраваць класава правільны склад студэнцтва было даволі складана, у першую чаргу гэта было звязана з нізкім адукацыйным узроўнем працоўных, адсутнасцю ў іх матэрыяльных сродкаў для ажыццяўлення навучання, традыцый атрымання адукацыі. Стварэнне рабочых факультэтаў, а таксама сістэма развёрсткі, пазней курыяльная сістэма, палёгкі пры паступленні давалі магчымасць выхадцам з працоўных атрымаць вышэйшую адукацыю і пашырыць іх прадстаўніцтва сярод студэнтаў ВНУ. Сацыяльны склад

студэнцтва рэгуляваўся пры дапамозе правядзення перарэгістрацый, праверак акадэмічнай паспяховасці, падчас якіх працоўныя карысталіся ільготамі. Палітыка ўрада, накіраваная на пралетарызацыю вышэйшай школы, прывяла да павелічэння колькасці выхадцаў з асяроддзя рабочых і сялян сярод студэнтаў ВНУ, якія ў 1929/1930 навучальным годзе склалі 78%.

Бібліяграфія

1. *Весткі аб складзе студэнтаў БДУ за 1921-1927 гг.* (1927). НАРБ, Ф. 205, воп. 1, спр. 24, арк. 4.
2. *Директивы ВКП(б) по вопросам просвещения* (1930). Л; М.: Нар. ком. прос. РСФСР [и] Гос. изд-во, типо-лит. им. Воровского [в Мск.].
3. *Доклад Наркомпроса БССР* (1927). НАРБ, Ф. 42, воп. 1, спр. 1156, арк. 381.
4. “Из истории строительства высшей школы в СССР” (1957), *Вестник высшей школы*. № 11: 54-59.
5. Красовский, Н.И. (1972). *Высшая школа Советской Белоруссии*. Минск: Вышэйшая школа.
6. *Отчет по проверке студентов высших учебных заведений* (1924). НАРБ, Ф. 42, воп. 1, спр. 1229, арк. 52 – 61.
7. Платун, А.М. (1931). *Итоги культурного строительства в БССР за 10 лет*. Москва: Государственное. социально-экономическое издательство.
8. *Правила приема в ВУЗ на 1922–1923 учебный год* (1922). НАРБ, Ф. 209, воп. 1, спр. 17, арк. 14.